

دوره دهم - سال سوم

تاریخ چاپ: ۱۳۹۷/۱۱/۱۶

شماره چاپ: ۱۲۸۵

شماره ثبت: ۵۳۷

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه موافقتنامه موقت تشکیل منطقه آزاد تجاری بین جمهوری

اسلامی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا و کشورهای عضو»

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۶۳۶۱

اسفندماه ۱۳۹۷

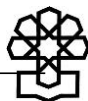
معاونت پژوهش‌های اقتصادی

دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱. موضوع لایحه	۲
۲. پیشینه قانونی موافقتنامه‌های تجارت ترجیحی	۲
۳. نگاهی به موافقتنامه‌های منعقد شده میان ایران و کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا	۴
۴. میزان واردات و صادرات بین ایران و کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا	۵
۴-۱. واردات و صادرات ایران با فدراسیون روسیه	۸
۴-۲. واردات و صادرات ایران با قرقیزستان	۹
۴-۳. واردات و صادرات ایران با قزاقستان	۱۰
۴-۴. واردات و صادرات ایران با ارمنستان	۱۱
۴-۵. واردات و صادرات ایران با بلاروس	۱۲
۵. نکاتی در خصوص کلیات مفاد موافقتنامه	۱۳
۶. نکات حقوقی در خصوص مواد موافقتنامه	۱۶
۷. نکاتی پیرامون فرایند تصویب موافقتنامه‌ها و اثربخشی آن	۲۱
نتیجه‌گیری	۲۲
منابع و مأخذ	۲۳

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه موافقتنامه موقت تشکیل منطقه آزاد تجاری
بین جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اقتصادی
اوراسیا و کشورهای عضو»

مقدمه

انعقاد موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه یکی از ابزارهای مهم در توسعه روابط میان کشورها از طریق ثبات در مقررات و ایجاد اعتماد میان فعالان اقتصادی طرفین است که موجب ایجاد زمینه‌های لازم برای تقویت همکاری‌ها و جلب اعتماد سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی می‌شود.

لایحه موافقتنامه موقت تشکیل منطقه آزاد تجاری بین جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا و کشورهای عضو نیز یکی از توافقنامه‌های چندجانبه است که در مقدمه آن به مواردی از جمله افزایش روابط دوستی دیرینه و همکاری‌های سنتی چند جانبه بین طرف‌ها؛ تمایل به ایجاد محیط و شرایط مناسب برای توسعه تجارت دوجانبه و روابط اقتصادی و ارتقای همکاری اقتصادی بین طرف‌ها در زمینه‌های مورد علاقه متقابل، تشکیل یک منطقه بزرگ آزاد تجاری (به معنای تسهیل تجاری) بین ایران و اوراسیا، گسترش تجارت و همگرایی اقتصادی بین ایران و اوراسیا، نیاز به گسترش بیش‌تر روابط متقابل بین طرف‌ها بر پایه اعتماد متقابل، شفافیت و تسهیل تجاری؛ حمایت آنها از الحاق

سریع به سازمان تجارت جهانی و تصدیق مراتب عضویت ایران و اتحادیه اوراسیا، ایجاد شرایط مناسب برای تشدید همگرایی آنها در نظام تجارت چندجانبه اشاره شده است.

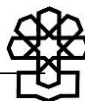
۱. موضوع لایحه

این لایحه ضمن ارائه یک مقدمه و یک ماده واحده، شامل ۹ فصل که هر کدام مشتمل بر چند ماده و دو پیوست است که در جلسه مورخ ۱۳۹۷/۰۹/۱۸ به تصویب هیئت وزیران رسیده است.

در فصول این لایحه به مواردی از جمله مقررات سازمانی و عمومی، تجارت کالا، موانع فنی فراراه تجارت، تدابیر بهداشتی و بهداشت گیاهی، قواعد مبدأ و همکاری‌های گمرکی، تسهیل تجاری، حل و فصل اختلاف‌ها و مقررات پایانی اشاره شده است. منظور از اتحادیه اقتصادی اوراسیا در این موافقتنامه، کشورهای ارمنستان، بلاروس، قزاقستان، قرقیزستان و روسیه است.

۲. پیشینه قانونی موافقتنامه‌های تجارت ترجیحی

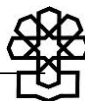
از بررسی کلیت این لایحه و اهداف مندرج در مواد (۱) و (۲) لایحه مشخص است که هدف اصلی این لایحه آزادسازی و تسهیل تجارت کالا از طریق حذف موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای است و منظور از ایجاد منطقه آزاد نیز کاهش عوارض و مقررات تجاری است. بنابراین شکل و ماهیت این موافقتنامه مشابه موافقتنامه‌های تجارت ترجیحی است.

اگرچه تصویب این دست موافقتنامه‌های همکاری بین دولت جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها در خصوص تشکیل منطقه آزاد تجاری بین جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها تاکنون سابقه نداشته، اما بررسی فصول و مواد لایحه فوق حاکی از آن است که محتوای لایحه فوق تسهیل تجارت است که در این خصوص می‌توان به مواردی از جمله قانون موافقتنامه تجارت ترجیحی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری اسلامی پاکستان در سال ۱۳۸۵، قانون موافقتنامه تجارت ترجیحی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری دموکراتیک سوسیالیستی سریلانکا در سال ۱۳۸۶، قانون موافقتنامه تجارت ترجیحی بین کشورهای عضو دی - هشت در سال ۱۳۸۶، قانون موافقتنامه تجارت ترجیحی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری تونس در سال ۱۳۸۶، قانون موافقتنامه تجارت ترجیحی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری عربی سوریه در سال ۱۳۸۷، قانون موافقتنامه تجارت ترجیحی بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری مردمی بنگلادش در سال ۱۳۸۷ و قانون موافقتنامه تجارت ترجیحی بین جمهوری اسلامی ایران و بوسنی و هرزگوین در سال ۱۳۸۸ و ... اشاره کرد که دولت طی سال‌های اخیر از این ابزار به طور مستمر استفاده کرده است و لایحه حاضر نیز قصد انعقاد چنین توافقی با کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا را دارد.

۳. نگاهی به موافقتنامه‌های منعقدہ میان ایران و کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا

بررسی موافقتنامه‌های منعقدہ میان ایران و کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا طی سال‌های گذشته حاکی از انعقاد موافقتنامه‌های متعددی با این کشورهاست که در خصوص کشور روسیه می‌توان به قانون موافقتنامه همکاری‌های بازرگانی و اقتصادی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه در سال ۱۳۷۶، قانون موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه در خصوص همکاری و کمک متقابل در امور گمرکی در سال ۱۳۷۹، قانون موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه در زمینه همکاری و کمک متقابل اداری در امور گمرکی در سال ۱۳۹۵، در خصوص کشور **قرقیزستان** می‌توان به قانون موافقتنامه بازرگانی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قرقیزستان در سال ۱۳۷۶، قانون موافقتنامه بازرگانی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قرقیزستان در سال ۱۳۸۳، قانون موافقتنامه کمک متقابل اداری برای اجرای صحیح قانون گمرکی و جلوگیری، تحقیق و مبارزه با تخلفات گمرکی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قرقیزستان در سال ۱۳۸۵، در خصوص کشور **قزاقستان** می‌توان به قانون موافقتنامه همکاری بازرگانی - اقتصادی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قزاقستان ۱۳۷۴، قانون موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قزاقستان در مورد همکاری و کمک متقابل در مسائل گمرکی در سال ۱۳۸۰، قانون موافقتنامه همکاری‌های اقتصادی و بازرگانی بلندمدت بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری

قزاقستان در سال ۱۳۸۲ و قانون پروتکل اصلاحات و تغییرات در موافقتنامه همکاری‌های اقتصادی و بازرگانی بلندمدت مورخ ۱۴ مهرماه ۱۳۷۸ هجری شمسی برابر با ۶ اکتبر ۱۹۹۹ میلادی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قزاقستان در سال ۱۳۸۶، در خصوص کشور **بلاروس** می‌توان به قانون موافقتنامه در مورد همکاری و کمک متقابل اداری در موضوعات گمرکی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری بلاروس، در خصوص کشور **ارمنستان** می‌توان به قانون موافقتنامه همکاری بازرگانی - اقتصادی بین دولت‌های جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ارمنستان و ترکمنستان در سال ۱۳۷۵، قانون موافقتنامه بازرگانی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری ارمنستان در سال ۱۳۷۵، قانون موافقتنامه دوجانبه در مورد کمک متقابل اداری برای اجرای صحیح قانون گمرکی به منظور جلوگیری، تحقیق و مبارزه با تخلفات گمرکی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری ارمنستان در سال ۱۳۸۲ ... اشاره کرد.

۴. میزان واردات و صادرات بین ایران و کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا

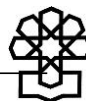
میزان و ارزش و سهم صادرات و واردات به کشورهای اوراسیا به شرح جدول ذیل است:

جدول ۱. میزان صادرات به کشورهای اتحادیه اقتصادی اوراسیا طی ده ماهه نخست سال ۱۳۹۷ و مقایسه آن با مدت مشابه سال قبل

رتبه	کشور مقصد	ده‌ماهه سال ۱۳۹۷				درصد تغییرات	
		وزن (کیلوگرم)	ارزش (دلار)	سهم وزن	سهم ارزش	وزن	ارزش
۱۷	فدراسیون روسیه	۳۷۱،۶۲۹،۰۸۲	۲۱۹،۲۵۸،۸۶۰	۰/۳۹	۰/۶۰	۰/۲۲	۸/۵۶
۲۶	ارمنستان	۴۶۵،۸۸۰،۹۰۲	۱۳۲،۸۶۲،۰۱۳	۰/۴۹	۰/۳۷	۹۶/۱۳	۴۲/۳۷
۲۹	قزاقستان	۳۹۴،۰۳۳،۴۴۸	۱۱۲،۳۷۳،۸۷۸	۰/۴۲	۰/۳۱	۴۵/۰۱	-۱۴/۵۸
۴۸	قرقیزستان	۱۵،۶۴۷،۰۱۱	۲۸،۰۵۶،۳۳۴	۰/۰۲	۰/۰۸	۱/۳۷	-۱۰/۶۱
۹۲	بلاروس (روسیه سفید)	۱،۴۸۸،۷۷۷	۲،۱۰۰،۲۶۷	۰/۰۰	۰/۰۱	۵۱/۸۶	۳۸/۷۹
جمع کشورهای فوق		۱،۲۴۸،۶۷۹،۲۲۰	۴۹۴،۶۵۱،۳۵۲	۱/۳۲	۱/۳۷	۳۹/۲۸	۷/۵۹
جمع کل		۹۴،۸۷۵،۴۸۲،۴۳۴	۳۶،۳۵۰،۱۱۴،۲۰۱	۱۰۰	۱۰۰	-۴/۵۶	۲/۲۱

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود مجموع ارزش صادرات کشور به ۵ کشور عضو اتحادیه فوق حدود ۴۹۴ میلیون دلار است که حدود ۱/۳۷ درصد از کل صادرات کشور را به خود اختصاص داده است که رقم ناچیزی است و بیش‌ترین سهم مربوط به کشور روسیه است. البته مطابق با جدول فوق میزان صادرات به کشورهای فوق از نظر ارزشی حدود ۷/۵۹ درصد و از نظر وزنی حدود ۳۹/۲۸ درصد نسبت به مدت مشابه سال گذشته رشد داشته است.

جدول ۲. میزان واردات از کشورهای اتحادیه اقتصادی اوراسیا طی ده ماهه نخست سال ۱۳۹۷ و مقایسه آن با مدت مشابه سال قبل

درصد تغییرات		ده ماهه سال ۱۳۹۷				کشور طرف معامله	رتبه
ارزش	وزن	سهام ارزش	سهام وزن	ارزش (دلار)	وزن (کیلوگرم)		
۷۵/۱۳	۴۰/۳۵	۲/۹۰	۵/۹۶	۱۰,۳۵,۷۴۶,۹۴۴	۱,۵۵۰,۹۷۸,۷۸۳	فدراسیون روسیه	۸
-۵/۶۳	-۶۱/۷۳	۰/۰۶	۰/۰۲	۲۱,۱۶۷,۲۶۹	۴,۷۷۲,۱۸۶	ارمنستان	۵۷
۵۳/۵۸	۵۵/۰۲	۰/۱۹	۰/۸۶	۶۷,۱۱۹,۰۶۴	۲۲۲,۴۰۷,۵۸۰	قزاقستان	۳۷
۵۸/۹۶	-۶/۹۷	۰/۰۲	۰/۰۱	۷,۲۴۸,۶۳۸	۳,۴۹۹,۶۷۲	قرقیزستان	۷۹
-۱۴/۷۰	-۴۰/۴۸	۰/۰۶	۰/۰۴	۲۲,۱۹۰,۲۸۵	۱۰,۸۷۰,۴۲۲	بلاروس (روسیه سفید)	۵۵
۶۷/۶	۳۹/۷	۳/۲۳	۶/۸۹	۱,۱۵۳,۴۷۲,۲۰۰	۱,۷۹۲,۵۲۸,۶۴۳	جمع کشورهای فوق	
-۱۸/۸۷	-۱۷/۳۸	۱۰۰	۱۰۰	۳۵,۶۷۱,۶۱۶,۵۳۱	۲۶,۰۰۵,۸۴۵,۹۹۵	جمع کل	

مأخذ: همان.

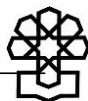
مطابق با جدول ۲ جمع ارزشی واردات کشور ایران از این پنج کشور طی ده ماهه سال ۱۳۹۷، تقریباً ۱,۱۵۳ میلیون دلار که به لحاظ ارزشی سهم دلاری آن برابر با ۳/۲۳ درصد است که رقم اندکی محسوب می شود. شایان توجه است که تنها ۲/۹ درصد از این سهم از کشور روسیه بوده است و سایر کشورها سهم بسیار ناچیزی در تأمین کالاهای وارداتی کشور داشته اند.

۴-۱. واردات و صادرات ایران با فدراسیون روسیه

بررسی تجارت خارجی ایران و روسیه طی ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که میزان صادرات ایران به فدراسیون روسیه از ۳۷۱ هزار تن به ارزش ۲۰۲ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به رقم ۳۷۲ هزار تن به ارزش ۲۱۹ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ رسیده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از نظر وزنی ۰/۲۲ درصد و از نظر ارزشی ۸/۵۶ درصد رشد داشته است. همچنین کشور روسیه هفدهمین شریک صادراتی ایران در میان ۱۶۴ کشور بوده و تنها حدود ۰/۶ درصد ارزش صادرات ایران به کشور روسیه انجام می‌شود.

اقلام عمده صادراتی ایران به فدراسیون روسیه شامل کیوی، سیب، گوجه فرنگی تازه یا سرد کرده، پسته درون غلاف سخت، خیار و خیار ترشی تازه یا سرد کرده و ... و اقلام عمده صادراتی فدراسیون روسیه به جهان شامل نفت و فراورده‌های آن، گاز طبیعی، چوب و محصولات چوبی، مواد شیمیایی، کودهای معدنی است.

مجموع واردات از روسیه طی ده‌ماهه ۱۳۹۷ تقریباً ۱۰،۰۳۶ میلیون دلار است که عمده کالاهای وارداتی شامل اجزا و قطعات رآکتورهای هسته‌ای، روغن دانه آفتابگردان، جو به استثنای بذر، ذرت دامی، واگن‌های باری سبک و سنگین راه‌آهن و ... است. سهم دلاری واردات کشور از روسیه طی مدت مذکور ۲/۹ درصد و رتبه آن به لحاظ ارزشی رتبه ۸ است. ماشین‌آلات و وسایل نقلیه، محصولات دارویی، پلاستیکی، کشاورزی و تجهیزات پزشکی از اقلام عمده وارداتی روسیه از جهان است. همچنین متوسط نرخ تعرفه محصولات کشاورزی در سال ۱۳۹۶ حدود ۲۶/۲ درصد و بخش غیرکشاورزی ۱۲/۶۹ درصد است.

۲-۴. واردات و صادرات ایران با قرقیزستان

بررسی تجارت خارجی ایران و قرقیزستان طی ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که میزان صادرات ایران به قرقیزستان از ۱۵/۴ هزار تن به ارزش ۳۱ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به رقم ۱۵/۶ هزار تن به ارزش ۲۸ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ رسیده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از نظر وزنی ۱/۳۷ درصد رشد مثبت و از نظر ارزشی ۱۰/۶۱- درصد رشد منفی داشته است. همچنین کشور قرقیزستان چهل‌وهشتمین شریک صادراتی ایران در میان ۱۶۴ کشور بوده و تنها حدود ۰/۰۸ درصد ارزش صادرات ایران به کشور قرقیزستان انجام می‌شود.

اقلام عمده صادراتی ایران به قرقیزستان شامل پسته درون غلاف سخت، رنگ‌ها و ورنی‌ها، فرش و سایر کفپوش‌ها، لباس از سایر مواد نسجی، ظروف شیشه‌ای و ... و **اقلام عمده صادراتی قرقیزستان به جهان شامل** طلا، قراضه و ضایعات مس، سبزیجات غلاف‌دار خشک، البسه، پنبه مس، دارو، نفت و ... است.

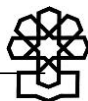
مجموع واردات از قرقیزستان طی ده‌ماهه سال ۱۳۹۷، تقریباً ۷ میلیون دلار است که عمده کالاهای وارداتی شامل لاشه و شقه حیوانات از نوع گوسفند (به استثنای بره) تازه یا سرد کرده، لوبیا و ... است. سهم ارزش دلاری واردات کشور از قرقیزستان طی مدت مذکور حدوداً ۰/۰۲ درصد و رتبه آن به لحاظ ارزشی ۷۹ است. نفت، پارچه، البسه، کفش، دارو، گندم، قند و شکر، شکلات از اقلام عمده وارداتی قرقیزستان از جهان است. تعرفه محصولات کشاورزی در سال ۱۳۹۶ حدود ۱۲/۶۱ درصد و تعرفه محصولات صنعتی ۱۰/۸۵ درصد است.

۳-۴. واردات و صادرات ایران با قزاقستان

بررسی تجارت خارجی ایران و قزاقستان طی ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که میزان صادرات ایران به قزاقستان از ۲۷۱/۷ هزار تن به ارزش ۱۳۲ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به رقم ۳۹۴ هزار تن به ارزش ۱۱۲ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ رسیده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از نظر وزنی ۴۵/۰۱ درصد رشد مثبت و از نظر ارزشی ۱۴/۵۸- درصد رشد منفی داشته است. همچنین کشور قزاقستان بیست‌ونهمین شریک صادراتی ایران در میان ۱۶۴ کشور بوده و تنها حدود ۰/۳۱ درصد ارزش صادرات ایران به کشور قزاقستان انجام می‌شود.

اقلام عمده صادراتی ایران به قزاقستان شامل پسته درون غلاف سخت، خرما، انجیر، آناناس، آواکادو، سیمان پرتلند، خرمای مضافتی، انگور تازه یا خشک کرده و ... و **اقلام عمده صادراتی قزاقستان به جهان شامل** کک زفت، کاتود، فروکروم، گاز طبیعی، اورانیم طبیعی، نفت و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری غیرخام، سنگ مس، روی غیرمزوج، نقره خام و ... است.

مجموع واردات از قزاقستان طی ده‌ماهه سال ۱۳۹۷، تقریباً ۶۷ میلیون دلار است که عمده کالاهای وارداتی شامل جو به استثنای بذر، شمش از آهن و فولاد غیرمزوج، دانه‌های کلزا یا کانولا دارای مقدار کمی اسید اروسیک، لاشه و شقه بره و ... است. سهم ارزش دلاری واردات کشور از قزاقستان طی مدت مذکور حدوداً ۰/۱۹ درصد و رتبه آن به لحاظ ارزشی ۳۷ است. دارو، دستگاه‌های تلفنی، نفت و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری غیرخام، وسایط نقلیه با موتور پیستونی، سایر وسایل از قبیل شیر، گاز طبیعی، سنگ سرب، کک، مصنوعات از آهن یا از فولاد، اسکلت و قطعات اسکلت از

موارد عمده وارداتی قزاقستان از جهان است. تعرفه واردات محصولات کشاورزی در سال ۱۳۹۶ حدود ۲۴/۰۹ درصد و محصولات صنعتی ۹/۳۶ درصد است.

۴-۴. واردات و صادرات ایران با ارمنستان

بررسی تجارت خارجی ایران و ارمنستان طی ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که میزان صادرات ایران به ارمنستان از ۲۳۷/۵ هزار تن به ارزش ۹۳ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به رقم ۴۶۶ هزار تن به ارزش ۱۳۳ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ رسیده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از نظر وزنی ۹۶/۱۳ درصد رشد و از نظر ارزشی ۴۲/۳۷ درصد رشد داشته است. همچنین کشور ارمنستان بیست‌وششمین شریک صادراتی ایران در میان ۱۶۴ کشور بوده و تنها حدود ۰/۳۶ درصد ارزش صادرات ایران به کشور ارمنستان انجام می‌شود.

اقلام عمده صادراتی ایران به ارمنستان شامل قیر نفت، گازهای نفتی و سایر هیدروکربورهای گازی شکل، پسته درون غلاف سخت، محصولات تخت نورد شده، اسکلت فلزی و اجزا و قطعات آن و ... و **اقلام عمده صادراتی ارمنستان به جهان شامل** مواد معدنی و مواد غذایی، سنگ معدن و کنسانتره مس، الکل اتیل نامتقارن، طلا، فویل آلومینیم، آلیاژهای فلزی و سیگار است.

مجموع واردات از ارمنستان طی ده‌ماهه ۱۳۹۷، حدوداً ۲۱ میلیون دلار است که عمده کالاهای وارداتی شامل لاشه و شقه حیوانات از نوع گوسفند، سایر وسایل نقلیه موتوری با حجم سیلندر ۱۵۰۰ سی سی تا ۲۰۰۰ سی سی بجز آمبولانس و هیبریدی،

سایر مکمل‌های دارویی، آلیاژهای آلومینیم کارنشته و ... است. سهم ارزش دلاری واردات کشور از ارمنستان طی مدت مذکور ۰/۰۶ درصد و رتبه آن به لحاظ ارزشی ۵۷ است. گاز و نفت، ماشین‌آلات و تجهیزات، مواد غذایی، گاز و سایر گازهای هیدروکربنی، الماس تراش‌نشده، روغن‌های نفتی، داروهای ترکیبی، تلفن‌های همراه، آلومینیم بدون سرامیک و گندم از اقلام عمده وارداتی ارمنستان از جهان است. میانگین تعرفه محصولات کشاورزی در سال ۱۳۹۶ حدود ۲/۲ درصد و میانگین تعرفه محصولات صنعتی ۱/۸ درصد است.

۴-۵. واردات و صادرات ایران با بلاروس

بررسی تجارت خارجی ایران و بلاروس طی ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که میزان صادرات ایران به بلاروس از ۹۸۰ تن به ارزش ۱/۵ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به رقم ۱/۴ هزار تن به ارزش ۲ میلیون دلار در ده‌ماهه نخست سال ۱۳۹۷ رسیده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از نظر وزنی ۵۱/۸۶ درصد رشد و از نظر ارزشی ۳۸/۷۹ درصد رشد داشته است. همچنین کشور بلاروس نودودومین شریک صادراتی ایران در میان ۱۶۴ کشور بوده و تنها حدود ۰/۰۱ درصد ارزش صادرات ایران به کشور بلاروس انجام می‌شود.

اقلام عمده صادراتی ایران به بلاروس شامل فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی، انگور تازه یا خشک کرده، آلات و وسایل مورد استفاده در علوم پزشکی، پسته درون غلاف سخت، خیار و خیار ترشی، تازه یا سرد کرده و ... و **اقلام عمده صادراتی بلاروس به جهان شامل** کودهای معدنی یا شیمیایی، تراکتور، لاستیک رویی چرخ، شیر، کره، پنیر، کشک، وسایل نقلیه موتوری برای حمل‌ونقل کالا، چوب و مبلمان، گوشت گاو و ... است.

مجموع واردات از بلاروس طی ده‌ماهه سال ۱۳۹۷، تقریباً ۲۲ میلیون دلار است که عمده کالاهای وارداتی شامل الیاف سنتتیک غیریکسره، لاشه و شقه حیوانات از نوع گوسفند (به استثنای بره) تازه یا سرد کرده، سایر دوربین‌های یک‌چشمی (غیر از نوع منشوری)، سایر تلسکوپ‌های اپتیکی و سایر دستگاه‌های نجومی غیررادیویی، بلبرینگ و قطعات وسایل نقلیه حمل کالا و ... است. سهم ارزش دلاری واردات کشور از بلاروس طی مدت مذکور حدوداً ۰/۰۶ درصد و رتبه آن به لحاظ ارزشی ۵۵ است. نفت، گازهای نفتی، اتومبیل، محصولات از آهن و فولاد، دارو، اجزا و قطعات وسایل نقلیه، دستگاه‌های تلفن و میوه، پلیمرهای اتیلن از اقلام عمده وارداتی بلاروس از جهان هستند. تعرفه کالاهای کشاورزی در سال ۱۳۹۶ حدود ۲۳/۶۳ و تعرفه کالاهای صنعتی ۹/۶۳ درصد است.

۵. نکاتی در خصوص کلیات مفاد موافقتنامه

۱. منطقه‌گرایی جایگزین مناسبی حداقل برای کشورهای جغرافیایی نزدیک به یکدیگر، به خصوص برای کشورها با مبادلات اقتصادی و منافع نزدیک است. با توجه به تحولات رخ داده در کارکرد سازمان تجارت جهانی به نظر می‌رسد موج منطقه‌گرایی تشدید شود و بخش بزرگی از تجارت از طریق توافقنامه‌های تجارت ترجیحی و منطقه‌ای انجام شود.
۲. به طور کلی عدم عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان تجارت جهانی موجب می‌شود که وضع و اعمال تعرفه‌های واردات کالا از ایران به کشورهای دیگر بسیار زیاد در نظر گرفته شود. علاوه بر این، چنین وضعیتی موجب می‌شود که کشورها بتوانند موانع غیرتعرفه‌ای نیز علیه کالاهای با مبدأ ایران وضع کنند. از این‌رو این موافقتنامه

می‌تواند مفید فایده باشد و هزینه‌های صادرات و واردات را با متأثر ساختن موانع تعرفه‌ای و رویه‌های ناهمسان بین کشورها کاهش دهد.

با توجه به جمیع مواد و موضوعات مندرج در موافقتنامه باید عنوان کرد که به نوعی الگوبرداری از سازمان تجارت جهانی است و به نحوی نمونه کوچک شده آن تلقی می‌شود. با این توضیح می‌توان گفت که این موافقتنامه می‌تواند تجربه‌ای در راستای الزام یا عدم الزام الحاق به سازمان تجارت جهانی در نظر گرفته شود.

۳. بررسی حجم تجارت ایران با کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا حاکی از آن است که حجم تجارت با کشورهای فوق بسیار پایین و بیش‌ترین حجم تجارت در میان کشورهای فوق مربوط به کشور روسیه است.

۴. شاخص اکیمال تجاری کشور ایران با کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا بسیار ناچیز بوده و به نظر می‌رسد انعقاد موافقتنامه فوق تأثیر ناچیزی بر اقتصاد کشور خواهد داشت.

۵. در موافقتنامه فوق به برخی کالاها از جمله لوله و اتومبیل‌های سواری اشاره شده که بررسی کالاهای صادراتی و وارداتی کشورهای عضو اتحادیه نشان می‌دهد که در هیچ یک از کالاهای فوق مزیت نسبی وجود ندارد.

۶. واژه مناطق آزاد^۱ در ادبیات نظری معنای مشخصی دارد در حالی که در این لایحه منظور از ایجاد منطقه آزاد مشخص نیست. به عبارت دیگر ایجاد منطقه آزاد اشاره به یک مکان محصور شده و جغرافیایی دارد که در آنجا فعالیت‌های تولیدی و صادراتی

۱. بنا به تعاریف بین‌المللی، منطقه آزاد محدوده حراست‌شده بندری و غیربندری است که از شمول برخی از مقررات جاری کشور متنوع خارج بوده و با بهره‌گیری از مزایایی نظیر معافیت‌های مالیاتی، بخشودگی سود و عوارض گمرکی، نبود تشریفات زائد ارزی، اداری و مقررات دست‌وپا گیر و همچنین سهولت و تسریع در فرایندهای صادرات و واردات با جذب سرمایه‌گذاری خارجی و انتقال فناوری به توسعه سرزمین اصلی کمک می‌کند.

انجام می‌شود. و از معافیت‌ها و امتیازاتی برخوردار است. در این لایحه به نظر می‌رسد توافق‌های تجاری و ترجیحی برای افزایش تجارت درون کشورها مد نظر است.

۷. مزایای تجارت ترجیحی به منزله اقدامی است که برای حمایت از توسعه کشورهای در حال توسعه و یاری دادن برای هماهنگ شدن با نظام تجاری جهان تصویب شده‌اند. ترجیحات موجب افزایش منافع حاصل از صادرات می‌شوند که بخشی از این منافع، ناشی از تغییر مسیر تجارت از کشورهایی است که این ترجیحات را دریافت نمی‌کنند. این مزیت رقابتی می‌تواند به کشورهای کم‌تر توسعه‌یافته کمک کند تا با افزایش سرمایه‌گذاری، اشتغال و رشد به توسعه دست یابند. به علاوه این ترجیحات می‌توانند کشورهایی را که بر تولید کالاهای اولیه اتکا دارند، به ایجاد تنوع صنعتی تشویق کنند. با این حال تجزیه و تحلیل طرح‌های ترجیحی برای صادرات کشورهای کم‌تر توسعه‌یافته نشان می‌دهند که ترجیحات مذکور صرفاً اندکی تأثیر داشته‌اند. کشورهای کم‌تر توسعه‌یافته اغلب توانایی آن را ندارند که بخش زیادی از منافع وعده داده شده از ترجیحات دسترسی به بازار را برای خود تحقق بخشند.^۱

به هر حال انجام تجارت با کشورهای عضو اوراسیا در قالب ایجاد منطقه آزاد مشترک، نیازمند شناخت دقیق حجم تجارت ایران با این کشورها، تعیین کالاهای مشمول تجارت و مشخص بودن ترجیحات اعطایی به این کالاهاست. به عبارت دیگر تصمیم‌گیری در خصوص این لایحه نیازمند انجام مطالعاتی در خصوص آن است که آیا ایران با این کشورها دارای تجارت مکملی است یا صرفاً به خاطر اهداف دیگری ایران به

عضویت این اتحادیه اقتصادی در قالب ایجاد منطقه آزاد مشترک می‌پيوند. به هر حال در متن لایحه به غیر از اسامی چند کالا که در تجارت خارجی با این کشورها، حجم ارزشی چندانی نیز ندارد (لوله و خودروی سواری^۱) ضمیمه توجیهی و کارشناسی ارائه نشده است و از این رو لایحه ابهام دارد.

۶. نکات حقوقی در خصوص مواد موافقتنامه

شایان ذکر است برخی از نکته‌ها و ابهام‌ها در متن مفصل این موافقتنامه قابل رؤیت است که در ذیل به آنها اشاره می‌شود:

۱. در بند «ج» ماده (۱-۱) به کنوانسیون بین‌المللی نظام هماهنگ توصیف و کدگذاری کالا اشاره است و عنوان شده که مصوب ۱۳۹۲ است در حالی که قانون الحاق جمهوری اسلامی ایران به آن در سال ۱۳۷۳ به تصویب مجلس رسیده است. اگر مقصود این بوده که سال تصویب کنوانسیون در عرصه بین‌المللی به تاریخ شمسی نوشته شود باید (۱۳۶۳) درج می‌شد.

۲. در بند «ب» ماده (۱-۲) عنوان شده که در ایجاد منطقه آزاد تجاری، عوارض باید بر اساس قواعد، استانداردها و رویه‌های بین‌المللی حذف شود که برای آن دسته از

۱. شایان توجه است که در پیوست (۱) لایحه دولت که به مجلس شورای اسلامی ارائه شده است تنها به کالاهای مشمول کد ۷۳ (انواع لوله) و کد ۸۷ (انواع اتومبیل سواری و ...) اشاره شده است، این در حالی است که در مستندات وزارت صنعت، معدن و تجارت مربوط به موافقتنامه مذکور فهرست مفصلی (بیش از ۸۰۰ ردیف) از کالاهای مشمول امتیازات اعطایی ایران و اوراسیا ارائه شده که لازم است به صورت رسمی در پیوست لایحه اضافه شود و با توجه به اهمیت آن بررسی دقیق شود.

اطرافی که عضو سازمان تجارت جهانی هستند همان مقررات موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت است. روشن نیست که مفاد و منبع این الزام برای کشورهای غیرعضو مانند جمهوری اسلامی ایران چیست؟ در فصل ۴ این موافقتنامه به برخی از این موارد اشاره شده است اما از آنجا که برخی از آنها الزام‌آور هستند و در آینده وضع خواهند شد احتمالاً با ایراد ابهام شورای محترم نگهبان روبه‌رو خواهند شد.

۳. یکی از نکات اساسی این موافقتنامه اشاره به عدم اجرای مفاد آن در زمان اعمال تحریم‌های بین‌المللی از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد و در ذیل منشور این سازمان است که در بند «پ» ماده (۹-۱) درج شده است. از این رو تحریم‌های موجود علیه جمهوری اسلامی ایران در سازمان ملل متحد از دایره شمول این موافقتنامه خارج است.

۴. موضوع مورد تردید دیگر این موافقتنامه در ماده (۱۱-۱) قابل رؤیت است. مطابق با بند «۲» این ماده کشورها باید قوانینی را که می‌خواهند به تصویب مجلس برسانند برای امکان اظهار نظر سایر اعضا، منتشر نمایند. شق «ب» این بند به بند «۱» ارجاع داده است در حالی که باید به شق «الف» بند «۲» اشاره می‌کرد.

۵. از آنجا که ماده (۲-۲) این موافقتنامه موضوع رفتار ملی را به صورت مبسوط و با جزئیات کامل مورد اشاره قرار داده است باید توجه داشت که بازارهای هدف و بازار داخلی از منظر ورود و صادرات کالاهای مشابه باید به صورت کامل ارزیابی شده باشد تا علاوه بر امکان رقابت‌پذیری اقتصادی مانع از محدودیت بر تولید داخلی نشد.

۶. ماده (۸-۲) این موافقتنامه تحت عنوان «عبور گذری (ترانزیت)» در واقع می‌تواند به نوعی جامه عمل بر هدف استفاده از مزیت ترانزیتی ایران در اتصال آسیای میانه به سمت غرب بپوشاند. این امکان برای تمام وسایل نقلیه اعم از زمینی و دریایی در نظر گرفته شده است.

۷. نکته اساسی که در خصوص این معاهده باید مورد توجه قرار گیرد و از نمایندگان دولت پرسش شود احتمال تعارض این موافقتنامه با برخی از قوانین ملی است. امکان بروز تعارض به صورت ویژه در خصوص ماده (۱۱-۲) موافقتنامه و قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی مصوب ۱۳۷۵ و قانون دیگری با همین نام مصوب ۱۳۹۱ متصور است. همین موضوع را می‌توان در خصوص یارانه‌ها نیز با شدت کم‌تری مد نظر قرار داد، زیرا یارانه‌های مجاز در این موافقتنامه دامنه وسیعی دارد.

۸. یکی از نکات ابهام‌زا ماده (۴-۳) تحت عنوان «تعاریف» است. در بند «۱» این ماده عنوان شده که «اصطلاحات عمومی استانداردسازی و رویه‌های ارزیابی انطباق، معمولاً به همان معنایی باشد که در تعاریف پذیرفته شده در نظام سازمان ملل متحد و نهادهای بین‌المللی استانداردگذاری ...» معلوم نیست منظور از نظام سازمان ملل متحد چیست و آیا معادل صحیحی برای متن اصلی موافقتنامه در نظر گرفته شده است؟ از آنجا که فصلی که این ماده در آن درج شده است به موضوعات موانع فنی اشاره دارد این تعبیر بسیار مبهم است.

۹. فصل ۴ این موافقتنامه در ذیل موانع فنی به اسنادی مانند «استانداردها» و «مقررات فنی» اشاره دارد که مورد اول غیرالزامی و دومی الزامی است. از آنجا که این اسناد در آینده وضع خواهند شد باید وضعیت الزام‌آوری آنها در این مرحله یعنی تصویب موافقتنامه شفاف و روشن شود. از آنجا که این استانداردها و مقررات در مواردی که بین‌المللی هستند باید توسط طرف‌ها مورد توجه قرار گیرد و عنوان مبنایی برای ارزیابی لحاظ شوند باید نهادهای استانداردساز مشخص شوند.

۱۰. رئیس فصول مختلف این موافقتنامه در واقع انعکاسی از موافقتنامه‌های اجباری سازمان تجارت جهانی است. از جمله این موارد می‌توان به اقدام‌های بهداشت و بهداشت گیاهی، موانع فنی تجارت، نظام تعرفه‌ها و یارانه‌ها و ... اشاره کرد.

۱۱. شق «چ» بند «۱» ماده (۲-۵) موافقتنامه به رعایت تعاریف، دستورالعمل‌ها، استانداردها و توصیه‌های بین‌المللی صادره از سوی چند سازمان و سند بین‌المللی اشاره دارد. جمهوری اسلامی ایران عضو کدکس (کمیسیون تنظیم قوانین تغذیه)، سازمان جهانی بهداشت دام و کنوانسیون بین‌المللی حفظ نباتات است. اما بند «ت» همین ماده مقرر کرده است که «در خصوص مواردی که تحت شمول سازمان‌های فوق قرار نمی‌گیرد استانداردها، دستورالعمل‌ها و توصیه‌های مناسب اعلامی سایر سازمان‌های بین‌المللی ذی‌ربط برای مشارکت تمامی طرف‌ها باز است». لازم است این بخش از موافقتنامه در خصوص آن مواردی که به تصویب جمهوری اسلامی ایران نرسیده است منوط به طی تشریفات قانونی و تصمیم در مجلس شورای اسلامی شود.

۱۲. فصل ۵ این لایحه به تدابیر بهداشتی و بهداشت گیاهی مرتبط است. در بند «۲» ماده (۲-۵) این فصل، به دستورالعمل‌های بین‌المللی اشاره شده است با توجه به اینکه در حال حاضر از دستورالعمل‌های ذکر شده از جمله دستورالعمل کدکس برای نظارت بر سلامت غذایی در کشور استفاده نمی‌شود. باید تعهدات ایران در خصوص الزام اعمال این دستورالعمل‌ها و فراهم کردن بستر اجرای آنها مشخص شود.

۱۳. یکی از لازمه‌های این موافقتنامه ایجاد یکپارچگی در رویه‌ها و اصطلاحات تجاری است از این رو اشاره این موافقتنامه به اسناد متعدد بین‌المللی که بخشی از آن در بند قبلی ذکر شد کاملاً معقول است. در همین راستا، بخش ۶ در بندهای متعدد

ماده (۲-۶) به اصطلاحات رایج تجاری (اینکوترمز) اشاره کرده است.

۱۴. با توجه به بند «۶» و «۷» ماده (۵-۶)، «فاصله زمانی متعارف» و «مشکل

اضطراری حفاظت بهداشتی» مبهم است و نیاز به تعریف واضح‌تری دارد.

۱۵. یکی از آثار جانبی این موافقتنامه که به طور اساسی به دنبال ایجاد تعرفه‌های

ترجیحی بین اطراف آن است، تسری این امتیازات به کشورهای است که دارای

موافقتنامه حمایت از تجارت دوجانبه با کشورهای طرف موافقتنامه حاضر است.

۱۶. در ذیل فصل ۸ که به مسئله حل و فصل اختلافات می‌پردازد موضوعی به چشم

می‌خورد که از نوآوری‌های نظام‌های حقوقی داخلی و به تبع در بخش‌هایی از نظام حقوق

بین‌المللی است. مسئله مذکور عبارت است از «دوست دادگاه»^۱ که در ماده (۴-۸)

موافقتنامه حاضر به آن اشاره شده است. با این حال، یک تفاوت اساسی بین اصطلاح

مزبور و آنچه در موافقتنامه درج شده است دیده می‌شود. طبق موافقتنامه حاضر، تنها

کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا و خود اتحادیه هستند که در صورت داشتن

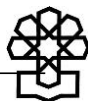
نفع اساسی در اختلاف مطرح شده بین دو طرف می‌توانند به عنوان دوست دادگاه یا به

عبارت دیگر همیار دادگاه در مرجع حل اختلاف نقش‌آفرینی کنند در حالی که این

مفهوم بسیار موسع‌تر بوده و شامل سازمان‌های غیردولتی نیز می‌شود. از طرف دیگر

معلوم نیست عبارت «نفع اساسی» به چه معنی است و نقطه تمایز آن با طرف اختلاف

نبودن در چیست؟

۷. نکاتی پیرامون فرایند تصویب موافقتنامه‌ها و اثربخشی آن

الف) لوایح قانونی مربوط به موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه بعد از انجام هماهنگی‌های اولیه میان دولت‌های موضوع موافقتنامه، تهیه شده و برای تصویب به مجلس ارائه می‌شوند. **توافقات اولیه دولت‌ها** موجب می‌شود که اصلاح و تکمیل موافقتنامه‌ها در مجلس با مشکل روبه‌رو شود. زیرا برای هرگونه حک و اصلاح آنها در مجلس می‌باید مجدداً لایحه مذکور به دولت عودت داده و اصلاحات پیشنهادی با کشورهای طرف قرارداد مطرح شود و در صورت توافق مجدداً به صورت لایحه به مجلس باز گردد. البته محتمل است که تغییرات از سوی دولت طرف مذاکره پذیرفته نشده و تصویب موافقتنامه با بن‌بست مواجه شود. به همین دلیل معمولاً در بررسی لوایح مرتبط با موافقتنامه‌ها از پرداختن به مسائل فنی کوچک و جزئی پرهیز شده و تنها در صورتی که موافقتنامه از ابهام‌های اساسی برخوردار باشد و منجر به چالش احتمالی در مناسبات تجاری یا مقررات داخلی شود مجلس به اصلاح یا رد آن اقدام می‌کند.

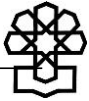
ب) علاوه بر اینکه تأثیرگذاری مجلس در فرایند قانونگذاری این‌گونه لوایح روشن و شفاف نیست، **نظارت محسوسی نیز بر عملکرد این موافقتنامه‌ها** پس از تصویب صورت نمی‌پذیرد. تاکنون ده‌ها موافقتنامه در قالب‌های متفاوت میان ایران و کشورهای مختلف منعقد و توسط مجلس محترم تصویب شده است، ولی هیچ‌گونه گزارشی مبنی بر ارائه عملکرد و اثربخشی این موافقتنامه‌ها از طرف وزارت امور خارجه و دیگر وزارتخانه‌های تخصصی به مجلس ارائه نشده است.

ج) وجود شرایط کنونی حاکم بر موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه مبنی بر تعدد موافقتنامه‌ها توأم با عدم نظارت درخصوص نحوه عملکرد و میزان اثربخشی آنها را می‌توان ناشی از مشخص نبودن اولویت‌های صنعتی و تجاری کشور در راستای تقسیم کار جهانی و منطقه‌ای، عدم ثبات استراتژی کشور در انتخاب کشورهای طرف همکاری و تأثیر بالای روابط سیاسی بر روابط تجاری و اقتصادی کشور دانست.

نتیجه‌گیری

در بررسی و تصویب این موافقتنامه لازم است به آثار و نتایج عملی و ملموس آن بر افزایش سطح تجارت با کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا و تأثیر موافقتنامه بر حمایت از تولیدات داخلی و نظایر آن با توجه به برخی انتقادهای وارده به موافقتنامه‌های مشابه مانند موافقتنامه تجارت ترجیحی با کشور ترکیه توجه کرد و امکانات و توان اقتصادی و رقابت‌پذیری کالاهای ایرانی را با کالاهای کشورهای طرف دیگر موافقتنامه ارزیابی کرد تا امکان تحقق منافع لازم تأیید و تصدیق شود. با این حال علی‌رغم پایین بودن شاخص اکمال تجاری کشور ایران با کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا و تأثیر ناچیز انعقاد موافقتنامه فوق بر اقتصاد کشور، در صورت تشکیل کارگروه‌های کارشناسی مسلط بر تجارت خارجی کشور با کشورهای فوق، می‌توان با تصویب این لایحه از ظرفیت آنها در شرایط تشدید تحریم‌ها استفاده کرد.

همچنین متن زیر در راستای تطبیق موافقتنامه با قانون اساسی پیشنهاد می‌شود: «رعایت اصل هفتادوهفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مورد هر گونه پروتکل الحاقی، اصلاح و استفاده از استانداردها، ضوابط و معیارهای سازمان‌ها یا معاهداتی که جمهوری اسلامی ایران در آن عضویت ندارد، الزامی است».

منابع و مآخذ

۱. آمار پایگاه اینترنتی رسمی گمرک جمهوری اسلامی ایران به آدرس:
www.irica.gov.ir/Portal/Home
۲. سازمان توسعه تجارت به نشانی:
<http://farsi.tpo.ir/index.aspx?siteid=1&pageid=5415>
۳. استیگلیتز، جوزف و چارلتون. تجارت منصفانه برای همه، ترجمه مسعود کرباسیان، نشر چشمه، ۲۰۰۶.
۴. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با رعایت اصلاحات سال ۱۳۶۸، اداره کل فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۶۳۶۱

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: اظهارنظر کارشناسی درباره: «لایحه موافقتنامه موقت تشکیل منطقه آزاد تجاری بین جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا و کشورهای عضو»

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازرگانی)

تهیه و تدوین کنندگان: حسین هرورانی، سامان پناهی

همکاران: محمد صالح عطار، محمد آدمی، صادق جعفرزاده (دفتر مطالعات حقوقی)، سعیده

علیدوست (دفتر مطالعات اجتماعی)

ناظر علمی: سعید غلامی باغی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی: _____

تاریخ شروع مطالعه: ۱۳۹۷/۱۱/۱۴

تاریخ خاتمه مطالعه: ۱۳۹۷/۱۲/۱۲

تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۱۲/۱۵